

Nově doložená nevydaná meziarší známek protektorátu ČaM a ČSR II

Meziarší, neboli část tiskového archu spojující dva archy přepážkové, provází naši známkovou tvorbu doslova od jejího počátku, obrazně řečeno tedy od 18. prosince 1918. V této úpravě známe totiž už první československé známky 5 a 10 h Hradčany a 2 a 10 h Novinové, po nichž následovala řada dalších emisí (československých, protektorátních i slovenských), u nichž se vydaná či nevydaná meziarší vyskytují. Sama meziarší jsou přitom přirozenou součástí výroby většiny našich známek, a ačkoliv byla většinou určena k rozřezání, z nejrůznějších důvodů se mnohá dochovala nerozdělená.

FRANTIŠEK BENEŠ

Téma meziarší by vydalo na celý seriál článků (například z hlediska použité tiskové techniky nebo podle jednotlivých emisí či toho, zda jde o meziarší vydaná či nevydaná; zapomenout bychom neměli ani na mimořádný význam meziarší např. při rekonstrukci vzájemného postavení tiskových desek apod.) - a možná se k jeho otištění někdy dostaneme.

Rodina meziarší je pestrá i z cenového hlediska a zahrnuje běžné položky za pár korun i rarity třeba za milion (do první skupiny patří například meziarší emise Výstavy v Plzni a Košicích 1938 či protektorátní lipové listy, do druhé zase třeba velevzácné meziarší 1 Kč Nitra 1933 s deskovým číslem).

Meziarší jsou leckdy zajímavá i studijně - tím, že obsahují známky pocházející z okraje přepážkového archu, mohou se na nich častěji vyskytnout například různé tiskárenské značky či body související s moletováním nebo jiným postupem při zhotovování desek. Bez zajímavosti samozřejmě není ani otázka různých šířek meziarší či vzájemného postavení jejich známek.

Podobných hledisek bychom jistě našli ještě řadu, my se dnes však podíváme na malou skupinku dosud neznámých nevydaných meziarší, jejichž výskyt vzbudil v poslední době značnou pozornost sběratelské veřejnosti a dokonce i rozporuplné reakce některých našich i zahraničních znalců.

Protektorátní meziarší A. Hitler 1942/45

V období protektorátu Čechy a Morava (1939 - 1945) bylo v meziarší poštou distribuováno celkem 22 známek, šlo o emise Lipové listy 1939/41 (Pof. č. M20 - 27) a Doplatní 1939 (Pof. č. M DL1 - 14). Někteří sběratelé i autoři jako meziarší nesprávně označují i spojení známek některých dalších vydání (např. některé vyšší hodnoty velkého formátu emisí Hradý, krajiny, města 1939 a 1940, A. Hitler 1942 a 1943, B. Smetana a Sv. Vít 1944) - u těch však jde ve skutečnosti o spojky, protože pocházejí z jednoho přepážkového archu.

Skutečná meziarší přitom existovala u mnohem většího počtu hodnot, než je zmíněných 22 známek, a jejich vznik přirozeně vyplýval ze způsobu jejich tisku. Prakticky všechna tato meziarší, která poštou nebyla určena k distribuci, však byla hned ve výrobě (většinou v rotačce) rozřezána, a proto se nedochovala.

Zajímavým dokladem existence takového meziarší už u první přetiskové emise je unikátní kolekce zkusmých tisků přetisků, provedených z původních přetiskových hlubotiskových desek, která bude nabídnuta v jarní aukci Profil. Jde o celkem 17 otisků kompletních desek, z nichž tři určené k přetiskování čtyř hodnot středního formátu (Hradý, krajiny, města 1936) mají uspořádaní původního tiskového archu, tedy 10 x 5 + 10 x 10 polí, spojených vodorovným meziarším. Protože skutečná meziarší známek se nedochovala, jsou tyto zkusmé tisky jediným dokladem o jich existenci.

Další emisí, u jejichž hodnot se hovoří o existenci meziarší, je výplatní vydání A. Hitler 1942. Nemáme teď samozřejmě na mysli čtyři nejvyšší hodnoty velkého formátu, o nichž jsme se už zmínili (dvě známky spojené vodorovně nebo svisle dvěma kupony nejsou meziarší, ale spojka), ale hovoříme o některých hodnotách středního formátu, u nichž literatura popisuje skutečnou nerozdělená svislá meziarší (např. katalog Pofis uvádí existenci u známek hodnoty 6 K a 8 K, Pof. č. M 94 a 95). Jde o meziarší poštou nedistribučovaná, dochovaná jen zcela ojediněle, většinou v jakosti bez lepu, někdy i razítkovaná (přičemž se zdá, že razítko bylo otištěno

nejspíš dodatečně právě proto, že meziarší bylo bez lepu).

Vedle těchto dvou hodnot uváděných literaturou se jako meziarší na trhu v nedávné době objevily dvě hodnoty další: 5 K a 4,20 K; jejich výskyt vyvolal řadu otázek, zejména pokud jde o jejich pravost. Byly totiž - každá v několika exemplářích - nabídnuty společně s již známými hodnotami hned v několika tuzemských aukcích, přičemž některé

z těchto kusů vyvolávaly podezření, zda ve skutečnosti nejde o slepené padělků ke škodě sběratelů.

Už z vyobrazení v jednom z aukčních katalogů bylo totiž zřejmé, že některé hodnoty mají pouze neoddělený kupon, zatímco druhá známka meziarší je zčásti či dokonce zcela odtržena. Jiné exempláře byly zase velmi poškozené - nesly stopy stržení papíru v obrazu známek, vzniklé zjevně při násilném oddělování na sebe nalepených kusů. Při podrobnější prohlídce si pak někteří sběratelé povšimli, že v místě perforace mezi známkami a nepotištěnou střední částí meziarší je papír jakoby zlomený a při pohledu proti světlu jsou zoubky přerušeny tmavou, nebo v některých případech dokonce i světlou čárkou.

Vzhledem k tomu, že řada těchto meziarší byla ve zmíněných aukcích (i mimo ně) prodána za nemalé částky (řádově v desítkách tisíc korun za kus), začali se kupující obracet na některé naše i zahraniční znalce se žádostí o posouzení pravosti zakoupených exemplářů. Jak mi někteří noví majitelé meziarší řekli, vyjádřili někteří z těchto znalců předběžně určité pochyby o jejich pravosti, což způsobilo, že se tito kupující v obavě ze ztráty peněz rozhodli meziarší reklamovat. Taková nedůvěra je v tomto případě zcela pochopitelná - rozdíl v ceně původních, anebo naopak (částečně či zcela) slepených meziarší je totiž propastný, a jejich pravost přitom závisí zejména na nepřerušnosti perforace.

V této situaci se na mne obrátila jedna ze zmíněných aukčních firem společně s původním majitelem meziarší a dvěma jejich kupujícími, abych jimi předložená meziarší posoudil a zjistil, zda jsou pravá, nebo zda jde o padělků.

Československé meziarší 9 Kčs Letecké 1946

Ve stejné době jako uvedená protektorátní meziarší se na trhu objevilo i několik exemplářů meziarší čs. letecké známky 9 Kčs vydání 1946, Poř. č. L19, pocházejících z tiskového archu s 10 meziaršími, který byl po nedávne publikaci v tisku rozdělen na jednotlivé pásy nebo dokonce na jednotlivá čtyřznámková meziarší. Jde vlastně o obdobný případ, protože tato známka byla tištěna stejným způsobem jako uvedené

známky protektorátní, tedy na rotačce Stickney, a to dokonce nedlouho po nich (známka 4,20 K A. Hitler vyšla 1. 2. 1945, známka 9 Kčs letecká 5. 4. 1947; otázku případných dotisků ostatních protektorátních hodnot se mi dosud nepodařilo objasnit).

Protože i tato meziarší byla v obdobné jakosti jako uvedená meziarší protektorátní (a budila v některých sběratelích i znalcích obdobné pochyby), byly mi ve stejné době předloženy k vyjádření dva jejich exempláře - čtyřznámkové meziarší a celý pás sestávající z 10 + 5 známek s okrajem archu a s meziarším.

I tyto exempláře jsem tedy podrobil stejnému zkoumání pravosti jako už zmíněná meziarší protektorátní.

Popis postupu zkoumání

Předložena mi tedy byla celkem tři protektorátní meziarší hodnot 4,20 K, 5 K a 8 K, všechna dvouznamková (obr. na str. 27) a dále dvě československá meziarší 9 Kč, z toho jedno čtyřznámkové a jedno 15známkové (detail jednoho z nich je na obr. nahoře). Všech pět uvedených meziarší bylo poštovně neupotřebených, bez lepu, ale jinak nepoškozených.

Skutečnost, že jsou tato meziarší bez lepu, poněkud ztěžuje posouzení jejich pravosti, protože nás částečně zbavuje možnosti prozkoumat jeden ze znaků - pravidelný postup pruhů na lepu. Rovněž stopy případné manipulace (slepení zoubků) by samozřejmě byly zjevnější na meziarší s lepem než bez lepu.

Po prohlídce přední strany zkoumaných kusů jsem konstatoval, že známky pocházejí z původně spojených přepážkových archů, na což šlo usuzovat z jejich shodného centrování, odpovídajícího průběhu perforace (u řádkového zoubkování jde o důležitou indicii), stejné tiskové barvy i stejného zabarvení papíru (na jehož nepotištěné ploše ulpěly stopy tiskové barvy).

Při prohlídce zadní strany, provedené v šikmém denním nepřímém světle, jsem konstatoval, že stopy po pružích v lepu, vytlačené do papíru (u protektorátních meziarší výrazněji, u československých slaběji), mají správné, vzájemně odpovídající postavení.

Při prohlídce v patnáctinásobném zvětšení v průhledu na denním i umělém světle jsem konstatoval, že obě řady perforace mezi známkami a nepotištěným polem uprostřed meziarší (kupon) u všech zkoumaných kusů nesou různě výrazné stopy stlačení papíru, projevující se jako tmavá klikatá čárka, probíhající obvykle mimo střed zoubků, tedy místy více ke známce či naopak ke středu meziarší (kuponu).

Z daných poznatků bylo možno usuzovat, že celé archy či jejich části spojené meziarším (pocházející možná z vyřazených tisků - což je ovšem pouhá domněnka) byly v důsledku nevhodného uložení (nebo namočení v počáteční fázi procesu skartace) vzájem-

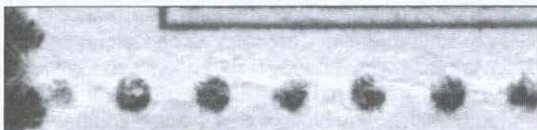
ně slepeny, v tomto stavu uschly a následně (po neznámé době) zřejmě neodborně rozlepeny. (Mohlo však jít i o archy z nějakých důvodů - např. výstavních - nalepené na podložku, což je prokazatelně případ jiného obdobného archu s meziarším: 1,50 Kčs K. Gottwald 1948 nezoubkovaná, Pof. č. M 485N.) Přitom došlo jednak k odstranění lepu a jednak k roztažení a opětovnému smrštění - možná dokonce opakovanému - papíru meziarší, při nichž perforace působila jako jakási „dilatační spára“. Prakticky si to můžeme představit tak, že namočený a tedy roztahující se papír se v místě nejmenšího odporu (tedy v perforaci) na jednu stranu vyboullil a po uschnutí a tedy smrštění se opět narovnal. V místě ohybu pak došlo k různě výraznému stlačení či dokonce zhmoždění vláken v papírové hmotě, do nichž na vyvýšeném místě (čili na vnějším vrcholu „vyboulení“, kde se povrch papíru nepatrně otevřel) dokonce mohl slabě zasáknout i současně se rozpouštějící lep známek, který zde následně zaschnul (a po případném opětovném odmočení už nedošlo k jeho úplnému vymytí). Právě občasný výskyt takového místa se zaschlým lepem ve tvaru vodorovné čárky v místě zoubku mohl budít dojem, že jde o místo slepení.

Pokud by však došlo ke skutečnému oddělení známek a následnému slepení, muselo by lepidlo procházet napříč celou papírovou hmotou a být pozorovatelné z obou stran meziarší. To jsem však u zkoumaných exemplářů neshledal - pokud se výjimečně stopa lepu objevila, nacházela se vždy jen na jedné straně (tedy na straně původně „vyboulené“), zatímco strana druhá (původně „vmáčklá“) žádné takové stopy nenesla.

Nejdůležitějším úkolem při zkoumání pravosti předložených exemplářů pak bylo zjištění, zda známky od sebe nebyly odděleny, tedy zda vlákna v papírové hmotě nejsou v řadách perforace přerušena. K tomu jsem zvolil prohlídku pod běžným binokulárním mikroskopem se 60násobným zvětšením s možností nastavení šikmého denního nebo umělého světla, podsvícení umělým světlem rozptýleným na matné skleněné destičce a s možností šikmého osvětlení UV zářením o vlnové délce 366 nm a 254 nm. Perforaci každého z meziarší jsem zkoumal jednak tak, že každý exemplář jsem upevnil v mikroskopu, jednak v černé plastové misce vložené do mikroskopu, v níž bylo meziarší ponořeno do čistého benzínu. Právě výsledek těchto zkoumání je samozřejmě zcela rozhodující pro závěr o pravosti či nepravosti předložených meziarší.

Výsledky zkoumání

Po zkoumáních provedených uvedenými způsoby jsem konstatoval, že vlákna v papírové hmotě všech pěti předložených exemplářů jsou v místě perforace nepřerušena, a jednotlivé známky meziarší tedy od sebe nebyly odděleny.

Pro kontrolu a dokumentaci jsem dále příslušné řady perforace všech pěti meziarší z obou stran sejmul kvalitním skenerem v rozlišení 2.400 dpi, zobrazil na obrazovce monitoru a současně vytiskl v desetinásobném zvětšení. I na obou těchto zobrazeních se spojení známek v meziarších jeví jako zcela nepřerušené.

Na základě uvedeného postupu jsem pak mohl na jednotlivá meziarší vystavit garanční certifikáty, potvrzující jejich nepochybnou pravost.

Naše poznání je tedy obohaceno o další trojici vzácně se vyskytujících meziarší, která jistě budou doplněna do nejbližšího vydání příslušných katalogů. V této souvislosti není bez zajímavosti, že žádný z uvedených a dosud mně známých exemplářů meziarší není na své zadní straně označen znaleckou značkou. Z toho lze usuzovat, že jde o objev po neuvěřitelných 55, ba dokonce 60 letech - což v nás může povzbudit naději, že ještě ne všechno bylo odhaleno a o další objevy určitě stojí za to usilovat.

Ovšem skutečnost, že právě těchto pět popsaných meziarší je pravých, rozhodně neznamená, že právě automaticky musí být i všechny ostatní vyskytující se exempláře stejných hodnot. Tak tomu bohužel není. Jak jsme si totiž ukázali, snadno se mohou vyskytnout jejich částečné nebo dokonce úplné padělky. Nemám teď na mysli primitivně slepené, náhodně k sobě sestavené kusy s kuponem z jiné emise (např. ČSR I). Poukazuji na existenci meziarší původně spojených, u nichž došlo v důsledku neodborné manipulace k částečnému či dokonce úplnému oddělení jedné či obou známek (viz obr. na str. 28 vlevo nahoře) - právě ta totiž přináší velké nebezpečí, že se je někdo pokusí slepit. Proto je třeba při nákupu a výměně takového materiálu zachovávat nejvyšší opatrnost a každý exemplář podrobit stejně přísnému zkoumání, jako jsme to udělali v dnes popsaném případě.

Závěr

Krok za krokem jsme společně prošli znalecký postup vedoucí k odpovědi na otázku pravosti položenou v úvodu, a to přesto, že vysoká cena a malý počet dochovaných exemplářů činí z těchto meziarší vzácnosti naprosté většině sběratelů zcela nedostupné. Jsem však přesvědčen, že i tak má publikování postupu jejich zkoumání význam pro všechny sběratele. V dnešní době, kdy se filatelisté a investoři (u nás i v cizině) mohou oprávněně cítit zneklidnění omyly některých znalců (našich i zahraničních), je obzvláště důležité ukázat, že zkoušení pravosti poštovních známek a dalšího filatelistického materiálu je exaktní a hlavně přezkoumatelný proces.

Současně jsem v této souvislosti považoval za nutné jednoznačně prohlásit, že můj znalecký výrok není jen nezávazná konzultace, ale že vystavením garančního certifikátu na sebe беру veškerá finanční rizika vyplývající z mého případného znaleckého omylu, tedy že uhradím částku v garančním certifikátu výslovně uvedenou. Právě v takovémto přístupu totiž spatřuji cestu, jak zvýšit důvěru sběratelské veřejnosti k filatelistickým znalcům a jejich výrokům. ■